

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Войнової Елліни Олегівни на тему «Електронна демократія як спосіб політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – політологія, в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки

Протягом історії розуміння демократії як політичної форми організації соціальної взаємодії змінювалось в залежності від способів політичної комунікації та партисипації. Технологічні та соціальні процеси, які набули розвитку у XXI столітті та пов'язані з розгортанням в Інтернет-просторі такого сегменту як онлайн-мережі, створили передумови виникнення нової форми демократії, яку називають електронною. При цьому використання можливостей Інтернету, з одного боку, відкриває нові можливості для реалізації прав і свобод громадян, але, з іншого боку, несе у собі нові виклики усталеним демократичним процедурам. Тому нагальним завданням постає дослідження е-демократії з позицій ціннісного вмісту соціальних трансформацій, обумовлених розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Це завдання набуває особливого значення внаслідок необхідності вибору найбільш дієвих форм та підвищення ефективності наявних інструментів е-демократії в Україні як передумови соціально-політичного поступу суспільства на етапі нового українського Відродження. Отже, актуальність теми дослідження не викликає сумнівів.

Авторкою чітко визначено мету дисертаційного дослідження, якою є розкриття ціннісного вмісту та структурно-функціональних характеристик електронної демократії. Зрозуміло окреслено об'єктом та предметом дослідження. Об'єктом дослідження є політичні відносини. Предметом дослідження є електронна демократія як спосіб політичного спілкування та політичної участі у просторі онлайн-мереж.

У роботі авторкою було поставлено та вирішено наступні завдання: проаналізувано генезис та розвиток теорії демократії; виявлено та описано

основні теоретико-методологічні підходи до оцінки ролі інформаційно-комунікаційних технологій у процесі демократичного розвитку суспільства; висвітлено вузлові позиції, які представлені у сучасному науковому дискурсі щодо концепції електронної демократії; надана характеристика основних етапів еволюції електронної демократії; розкрито ціннісний зміст типів електронної демократії та їхні пріоритетні функції; здійснено оцінку ефективності різних форм та наявних інструментів е-демократії; визначено етапи еволюції електронної демократії в Україні; охарактеризовано стан, окреслено проблеми та визначено перспективи функціонування електронної демократії в Україні.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали фундаментальні праці з теорії демократії та мережевої теорії, а також дані емпіричних досліджень українських та зарубіжних авторів, що розкривають сутність демократії, досліджують вплив на її розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та визначають характеристики мережевого суспільства як нової соціально-політичної реальності, у якій розгортається функціонування електронної демократії. У роботі з позицій різних концептуальних та методологічних підходів було проаналізовано категорію «демократія» та розглянуто вплив мас-медіа на перебіг демократичних процесів. Новаторським представляється зроблений дослідницею акцент на двох основних підходах, а саме: системному та аксіологічному. При цьому авторка робить важливий висновок, що саме ціннісна методологія дозволяє виділити якісні критерії електронної демократії як способу політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві.

В дисертації представлено аналіз основних концепцій електронної демократії. Цей аналіз дозволяє авторці представити е-демократію як систему, котра функціонує у суспільно-політичному середовищі, що визначається як мережеве суспільство, використовує Інтернет-технології з метою забезпечення цінностей свободи, суспільного блага та справедливості та складається з взаємопов'язаних комунікаційних, діяльнісних, структуруючих та контролюючих компонентів.

Плідним з наукової точки зору є комплексне та, водночас, критичне використання положень нормативних, біхевіоральних та інформаційно-детерміністських підходів до дослідження феномену е-демократії, що дало змогу авторці здійснити оригінальну періодизацію її еволюції. Дослідниця звертає увагу, що на кожному з етапів в рамках визначених трьох періодів, пов'язаних з появою, відповідно, – радіо та телебачення, Інтернету, та, нарешті, штучного інтелекту – оцінка впливу нових для того часу інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток демократії проходила шлях трансформації від оптимістичного захоплення до гострого критицизму, що пояснюється домінуванням інструменталістських підходів. Авторкою визначено, що на сучасному етапі електронна демократія розуміється не лише як інструмент політичної комунікації та партисипації, ефективність якого обумовлена розвитком ІКТ, а вже і як ціннісно спрямована форма політичної взаємодії в умовах розвитку мережевого суспільства, що сама значною мірою визначає орієнтири цього розвитку.

Ключовим, з точки зору внеску у розвиток концепції електронної демократії, є Розділ 2. У цьому розділі на підставі ґрунтовного аналізу теоретичного та емпіричного доробку зарубіжних дослідників, зробленого авторкою у світлі аксіологічного підходу, розкрита сутність е-демократії як системи, що ґрунтується на цінностях, які визначають її цілі, типологію, функції, форми та інструменти. Особливу цінність представляє таблиця 2.3, у якій наочно представлена оригінальна логічна побудова електронної демократії. Суттєве прикладне значення має також підрозділ 2.3, у якому критично проаналізована дієвість різноманітних інструментів е-демократії.

Особливо актуальним, на мою думку, є підрозділ 3.2. «Стан, проблеми та перспективи функціонування електронної демократії в Україні», де авторка на основі проведеного статистичного та контент-аналізу застосування базових інструментів е-демократії у Верховній Раді України, Офісі Президента України та провідних міністерствах висвітлює наявні проблеми застосування інструментів е-демократії як способу участі громадян у розробці та прийнятті урядових рішень. Авторка показує, що дієвість

наявних інструментів знижується, з одного боку, внаслідок бюрократизації цього процесу та формалізму з боку працівників державних установ, а, з іншого боку, внаслідок низької активності громадян при підписанні петицій, при обговоренні проєктів законів та інших нормативно-правових актів, небажанням або невмінням українців використовувати онлайн-інструменти для впливу на владу. В цьому аспекті дуже корисною є вдосконалена авторкою методика оцінки результативності наявних у державних установах інструментів е-партисипації.

Значимою є також здійснена авторкою конкретизація ключових чинників становлення деліберативного типу е-демократії в Україні, які обумовлюють перспективи використання соціальних медіа та інших онлайн-платформ для формування загальнонаціональної публічної сфери та суспільної консолідації у мережевому просторі. Вона аргументовано доводить, що такими чинниками є: 1) зростання загального рівня довіри у суспільстві; 2) ціннісна інтеграція довкола проблематики дискурсу, де має превалювати ідея спільності європейського майбутнього, необхідності тісної співпраці та взаємодопомоги для досягнення перемоги та встановлення миру, безпосередньої залежності успішності та рівня життя кожного громадянина України від рівня єдності українського суспільства.

Слід відзначити наукове значення дослідження, яке полягає у тому, що запропоновані підходи, положення та висновки, які містяться у роботі, дають можливість по новому розглядати проблематику демократичних трансформацій в Інтернет-епоху, особливо в напрямку визначення ціннісного вмісту та пріоритетних функцій електронної демократії як способу політичної комунікації та політичної партисипації.

Робота має практичне значення у контексті визначення умов найбільш ефективного застосування форм та інструментів е-демократії у діяльності органів влади та інститутів громадянського суспільства.

Положення даної роботи, результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі у вищих навчальних закладах при

підготовці загального курсу «Політологія» та спеціальних курсів: «Теорія та практика демократії», «Електронна демократія», «Цифрове урядування».

Оцінюючи дисертацію в цілому дуже позитивно, необхідно разом з тим зазначити, що окремі її положення мають дискусійний характер та потребують додаткового обґрунтування:

– Говорячи про ціннісний вміст електронної демократії, дисертантка залишила відкритим питання щодо виявлення суспільно-політичних чинників, які впливають на вибір соціумом пріоритетності базових цінностей – свободи, суспільного блага або справедливості. Ця проблема має фундаментальне світоглядне значення.

– В роботі представлено ретельний аналіз функціонального призначення електронної демократії у політичній підсистемі мережевого суспільства (Розділ 2) у зв'язку з цим в мене виникло питання, щодо того як співвідносяться функції інструментів традиційної та електронної демократії?

– Ще один аспект на який би мені хотілось звернути увагу, це виклики, які зараз стоять перед Україною, зокрема, щодо реалізації демократичних принципів в умовах воєнного стану. Відтак постає питання у який спосіб інструменти е-демократії здатні сприяти політичній комунікації та політичній партисипації за цих умов?

Висловлені зауваження не впливають на високу оцінку дисертаційного дослідження і носять лише уточнюючий характер. Остаточні висновки дисертації не повторюють висновків у розділах і відзначаються вищим рівнем узагальнення. Положення наукової новизни сформульовані зрозуміло та логічно. Залучення до наукового аналізу широкої джерельної бази обумовило достовірність та обґрунтованість основних положень та висновків роботи. Робота має самостійний, творчий характер та відзначається науковою новизною сформульованих висновків та рекомендацій.

Робота пройшла необхідну апробацію на відповідних наукових заходах. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 4 одноосібних публікаціях автора, 3 з них – у наукових виданнях України, визнаних фаховими з політичних наук, 1 – у зарубіжному виданні.

підготовці загального курсу «Політологія» та спеціальних курсів: «Теорія та практика демократії», «Електронна демократія», «Цифрове урядування».

Оцінюючи дисертацію в цілому дуже позитивно, необхідно разом з тим зазначити, що окремі її положення мають дискусійний характер та потребують додаткового обґрунтування:

– Говорячи про ціннісний вміст електронної демократії, дисертанка залишила відкритим питання щодо виявлення суспільно-політичних чинників, які впливають на вибір соціумом пріоритетності базових цінностей – свободи, суспільного блага або справедливості. Ця проблема має фундаментальне світоглядне значення.

– В роботі представлено ретельний аналіз функціонального призначення електронної демократії у політичній підсистемі мережевого суспільства (Розділ 2) у зв'язку з цим в мене виникло питання, щодо того як співвідносяться функції інструментів традиційної та електронної демократії?

– Ще один аспект на який би мені хотілось звернути увагу, це виклики, які зараз стоять перед Україною, зокрема, щодо реалізації демократичних принципів в умовах воєнного стану. Відтак простає питання у який спосіб інструменти е-демократії здатні сприяти політичній комунікації та політичній партисипації за цих умов?

Висловлені зауваження не впливають на високу оцінку дисертаційного дослідження і носять лише уточнюючий характер. Остаточні висновки дисертації не повторюють висновків у розділах і відзначаються вищим рівнем узагальнення. Положення наукової новизни сформульовані зрозуміло та логічно. Залучення до наукового аналізу широкої джерельної бази обумовило достовірність та обґрунтованість основних положень та висновків роботи. Робота має самостійний, творчий характер та відзначається науковою новизною сформульованих висновків та рекомендацій.

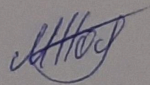
Робота пройшла необхідну апробацію на відповідних наукових заходах. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 4 одноосібних публікаціях автора, 3 з них – у наукових виданнях України, визнаних фаховими з політичних наук, 1 – у зарубіжному виданні.

Таким чином, дисертація Войнової Елліни Олегівни є самостійною кваліфікованою працею, яка містить обґрунтовані результати проведених наукових розробок, які мають важливе значення для подальшого розвитку політичної науки в Україні. Авторка здійснила плідне творче дослідження, показавши вміння науково мислити, системно аналізувати науковий теоретичний матеріал і фактичні дані та здійснювати узагальнення наявного матеріалу.

Вважаю, що дисертація Войнової Елліни Олегівни на тему «Електронна демократія як спосіб політичної комунікації та політичної партисипації у мережевому суспільстві», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – політологія в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, та спеціальності 052 – політологія, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за вказаною спеціальністю.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
та державного управління
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

М.А.Польовий

